

Prof. dr. A.W.J. Houtepen

De kerken en de politieke uitdagingen anno 2000

De kerk zal de straat opgaan en de politici hinderlijk blijven volgen. Wie daar niet tegen kan is geen democraat. Ook al noemt hij zich christen.

Christen-democratische politiek opereert vanuit een programma, waarin Evangelische waarden als gerechtigheid, vrede en zorg om de kwaliteit van het leven centraal staan. Je hoeft geen profeet te zijn om te beseffen, dat deze waarden ook in de volgende eeuw de hoogste politieke waarden zullen zijn.

Er moet hoognodig gewerkt worden aan de uitbanning van internationaal economisch onrecht, zoals een schuldenlast, die de kapitaalstroom van Noord naar Zuid in feite in omgekeerde richting leidt. Er moet gewerkt worden aan stabiele vrede en nieuwe relaties tussen Oost en West in een nieuw en verruimd Europa, zonder dat dat een versterkte vesting wordt tegen de rest van de wereld. Er moet gewerkt worden aan een zodanig leefklimaat, dat niet 20% van de wereldbevolking de anderen opscheept met 80% van het afval, nadat diezelfde 20% de rest eerst heeft beroofd van 80% van de natuurlijke hulpbronnen. Er moet gewerkt worden aan immateriële (wel dure, maar ook duurzame) investeringen voor de kwaliteit van het leven: betere relaties tussen volkeren, minderheden, andere godsdiensten en levensovertuigingen; spreiding van kennis onder wie geen evenredig aandeel hebben aan de cultuur: analfabeten, etnische minderheden, vrou-

wen, kansarme groepen, bejaarden; lessen in liefde en solidariteit onder mensen: bureaus voor levensvragen; centra voor ontwikkelingssamenwerking; vrijwilligers-hulpcentrales. Het wensenlijstje voor een politiek volgens de Evangelische uitgangspunten is niet moeilijk te maken.

Maar in de concrete politieke besluitvorming van een grote partij als het CDA, die regeringsverantwoordelijkheid draagt, gaat het om coalities en meerderheden, om economische prioriteiten en belangenstrijd, om maatschappelijke en technische haalbaarheid, om internationale beperkingen. Dat is eigen aan democratische besluitvorming, die spreiding van de macht garandeert, maar bijna per definitie de realisering van sterke idealen vertraagt en verzwakt. Niemand en dus ook een christen niet, ontkomt aan deze beperkingen van de praktische politiek, maar het maakt die politiek daarmee nog niet onbelangrijk of waardeloos en al evenmin on-evangelisch. Dat zou ze pas worden, als deze politiek van het haalbare zichzelf als Evangelie zou willen opleggen.

De christelijke kerken opereren vanuit dezelfde Evangelische waarden, zij het dat gerechtigheid, vrede en zorg om de kwaliteit van het leven er in een ander perspectief worden gezocht dan in het politieke krachtenveld en met andere methoden. Het eigen perspectief van de geloofs-gemeenschap is het perspectief van Gods beleid, Gods wil voor de mens en de roe-

ping van christenen dat Rijk van God te zoeken en, als het kan, anderen door overtuiging en voorbeeld, voor diezelfde zoektocht te winnen. De eigen methode bestaat in het leggen van internationale contacten tussen gemeenten en christelijke groepen en de bevordering van beraad over geweldloze conflicten, zoals de kerkelijke vredesbewegingen dat proberen; de bevordering van solidariteit van en met de verdrukten en armen, overal ter wereld en het pleidooi voor hun rechten; de bewaking van de kwaliteit van het leven door catechese en gewetensvorming, waarin de unieke waardigheid van elke menselijke persoon, zijn opdracht tot navolging van Jezus en zijn verantwoordelijkheid als beelddrager Gods vooropstaan. In vrij en politiek-onafhankelijk beraad hebben de kerken in de laatste vijftig jaar geleerd om vrij-uit te zeggen, wat de anderen van het Rijk Gods concreet betekenen voor leven en samenleven. Om dat te kunnen zijn zij steeds meer ook gaan samenwerken en samenspreken in de oecumenische beweging en hebben zij op eigen initiatief de analyse van de menselijke nood en de actuele interpretatie van Gods bevrijdende wil voor mensen op elkaar betrokken. Zo hebben ook zij wensenlijsten opgesteld. Juist door de scheiding van kerk en staat en door een zekere distantie van de politieke partijen konden ze dit doen en eigenlijk ook alleen daar, waar ze werkelijk vrije kerken waren, niet gebonden aan staatskerkelijke of kerkstatelijke omklemmingen.

In het algemeen hebben hun besluiten daarbij binnenkerkelijk gezien gewonnen aan democratische kwaliteit, via synodale bijeenkomsten, consultatie van de deelkerken en van bisschoppenconferenties, inschakeling van experts, participatie en inspraak van bewegingen en actiegroepen, situatiebeschrijvingen en oecumenische visitatiereizen. Maar tegelijk hebben hun voorstellen en besluiten ingeboet aan algemeen-maatschappelijke invloed:

– door het slinkende tal van haar leden en

de tanende kracht van de kerkelijk-maatschappelijke organisatie;

- door de competitie van andersoortige politiek-maatschappelijke ideologieën en de toenemende macht van commercie-gevoelige media;
- door de complexiteit van de netwerken, waarlangs de waardeoriëntatie in ontwikkelde samenlevingen als de Euro-Amerikaanse verloopt: scholing, technologische ontwikkelingen, marktmechanismen, pluralisme van religies, geluksindustrie (recreatie, amusement, sport, consumptiepatronen).

Politiek die zichzelf het haalbare als Evangelie oplegt is onevangelisch.

Frustratie

Ik constateer, dat beide ontwikkelingen, die van een steeds grotere nadruk op het politiek en vooral economisch haalbare binnen de Europese en de Nederlandse christen-democratie enerzijds, en van een steeds vrijmoediger maar tegelijk machtelozer kerkelijk spreken over Evangelische waarden en wensen anderzijds, over en weer geleid hebben tot gevoelens van teleurstelling en frustratie. Een voorbeeld daarvan vormt het door de Wereldraad van Kerken geleide beraad over gerechtigheid, vrede en zorg voor de schepping. Christen-democratische politici hebben het gevoel daarbij buitenspel gezet te zijn, kerkelijke woordvoerders klagen over de geringe reactie van politiek verantwoordelijken op bijvoorbeeld de voorstellen van

Basel 1989 en Seoel 1990. Beide reacties zijn, tegen de achtergrond van wat ik beschreef, uitermate begrijpelijk, maar tegelijk inadequaet, want voorbarig. Kerken dienen in volle vrijheid de kans te krijgen voor hun 'conciliaire beraad' over de nood van mensen en over hun profetische strategie.

Het daarover onderling eens te worden, met zoveel tradities en zoveel verschillende contexten blijkt al moeilijk genoeg. Het kost tijd, ook al dringt de tijd. Politici van hun kant moeten de kans krijgen, voor zover ze niet reeds als kerkleden aan dit beraad hebben deelgenomen, uitdrukkelijk bij de politieke realisering van nieuwe oecumenische uitgangspunten betrokken te worden, al hebben ze daartoe geen speciale uitnodiging van de kerken nodig. Christen-democratische politici zouden er mijns inziens goed aan doen zulke oecumenische uitgangspunten, die bijvoorbeeld door Wereldraad van Kerken en het Vaticaan zijn geformuleerd, in hun Program van Uitgangspunten te laten doorwerken, ook al zal geen kerk dat nog willen of kunnen dicteren.

Toch is dit niet genoeg. Het *politicum*, dat wil zeggen het domein waarop mensen vormgeven aan hun maatschappelijke verantwoordelijkheid, is veel breder dan alleen het domein van de parlementaire democratie en het stelsel van politieke partijen, hoe onmisbaar dat ook is. De samenleving is niet een optelsom van individuen, die voor enkele kerntaken een overheid creëren en verder leven als ieder voor zich en God voor ons allen. De samenleving is een netwerk van bewegingen en organisaties, een stelsel van functies, een klimaat van verantwoordelijkheden. Sleutelwoorden als 'zorgzame samenleving' of 'sociale vernieuwing' appelleren juist aan dit bredere gebied van het *politicum* en doen een beroep op de directe verantwoordelijkheid van staatsburgers in kleinere verbanden: gemeenten, wijken, verenigingen, scholen, maatschappelijke organisaties en net-

werken. Juist in dat bredere gebied van het *politicum* kan van een scheiding van ideële overtuigingen en civiele taken steeds minder sprake zijn. Als ook op deze domeinen slechts seculier pragmatisme de toon gaat aangeven en de waarde-oriëntaties naar de achtergrond verdwijnen, ligt de maatschappelijke *jungle* pas echt op de loer. Daarom dienen kerken en andere levensbeschouwelijke groeperingen zich juist ook op dit domein in te zetten, hetgeen ze natuurlijk ook volop doen. Dat is het concreet-politieke diaconaat van de kerken, dat wezenlijk deel uitmaakt van de liturgie.

Soms, zoals bij de discussies over inkomensverdeling en schrijnende armoedesituaties, bij een asielpolitiek, die gewetens krenkt, bij veiligheidspolitiek die tot militaire escalaties leidt, bij het voortbestaan van internationaal economisch onrecht, dat, zoals iedereen op zijn eigen buis kan zien, dagelijks tienduizenden hongerdoden kost, bij bedrijfssluitingen die alleen het gewin van enkelingen dienen, bij gifschandalen en milieuoverlast, bij onredelijke werkdruk in de zorgsector, zal dit politieke diaconaat de straat opgaan, desnoods achter spandoeken aan en de politici in engere zin hinderlijk volgen. Wie daar niet tegen kan is geen democraat, ook al noemt hij zich christen. Wie meent dat in geen geval genade voor recht mag gelden, is misschien wel democraat, maar raakt wel ver verwijderd van de kern van de christelijke boodschap.

Willen we de politieke apathie voorkomen en het onbeschaamde individualisme van de jaren tachtig overwinnen, dan zullen politieke partijen als het CDA en de kerken dat bredere *politicum* dienen aan te spreken, initiatieven van onder op te stimuleren en te waarderen. Dat geldt te meer, omdat de voortgeschreden secularisatie onder jonge kiezers en kerkleden een geheel nieuwe situatie heeft geschapen: naast een hele generatie gesecculariseerde ex-christenen leeft thans reeds een generatie

jonge mensen, van wie een groot deel geen kerkelijke binding heeft en argeloos aan godsdienstige zingeving voorbijleeft terwijl een ander deel kennis heeft gemaakt met een vorm van christen-zijn, waarin godsdienst en solidariteit, godsdienst en verdraagzaamheid, godsdienst en mededogen de dragende karakteristieken zijn. Beide groepen, de nog niet door enige kerk geraakten en de door een ver-

nieuwde kerk geraakten kunnen politieke bondgenoten zijn in dit brede *politicum*, zoals ze ook samen in schoolbanken zitten, op sportclubs of in de disco. Het lijkt mij een gezamenlijke opdracht van politici en kerkleiders om alle krachten bij te zetten voor de overdracht van de Evangelische waarden onder jongeren en jongeren te helpen bij het opzetten en uitbouwen van de netwerken van hun vorming.

M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen

Waaraan is een christen-democraat herkenbaar?

De Derde Wereld blijft achter op de ongekende welvaartsgroei in het Westen. Demografische ontwikkelingen versterken dit. Oplossing van dit vraagstuk wordt de uitdaging van de volgende eeuw.

Al kan van een eeuwwisseling hetzelfde gezegd worden als van Nieuwjaarsdag namelijk een door natuurwetten bepaalde wisseling van dag en nacht, en de gehanteerde tijndeling in jaren, toch stimuleert het tot achteromzien en opnieuw beginnen: 'Wat mij betreft altijd zonder 'uithuilen'. De twintigste eeuw kenmerkt zich door wetenschappelijke sprongen en vooral door de technische toepassingen daarvan op het gebied van de chemie/nieuwe materialen, van gezondheid/medicijnen, erfelijkheidsleer, natuurkunde/kernenergie, vervoer, communicatie- en informaticatech-

nieken, de kennis van het heelal. Dit zal onverminderd doorgaan in de volgende eeuw. De werelddelen en landen waar deze groei zich manifesteert kennen een gemiddelde welvaart, ontwikkeling en gezondheid, welke in de eerste helft van deze eeuw niet voor mogelijk werd gehouden. De verschillen met de andere wereld, de zogenaamde Derde Wereld, worden voortgaand groter. Die Derde Wereld herkent dit zelf ook door verbeterde informatie en communicatie, maar is zonder handreiking onmogelijk in staat aansluiting te krijgen bij die welvaart. Het kan een oorzaak voor een Derde Wereldoorlog zijn. Vanzelfsprekend is ontwikkelingssamenwerking niet alleen in Nederland een geaccepteerd onderdeel van overheidsbeleid. Binnen de Verenigde Naties zijn diverse instituten met deze problematiek belast; terwijl de